

יחודי אנטיסמייה

בעת ההדטה

מרכז זלמן שזר

יהודי אנגליה בעת החדשה

התקין והביא לדפוס: יצחק כהן

יהודי אנגליה בעת החדשה

ערך: אריה גרטנר

מרכז זלמן שזר

להעמקת התודעה ההיסטורית היהודית

החברה ההיסטורית הישראלית

ירושלים, תשמ"א

סדרת סוגיות בתולדות עם ישראל

מפרסומי מרכז זלמן שזר

המערכת: פרופ' מנחם שטרן (יו"ר), פרופ' שמואל אטינגר,
דר' ראובן בונפיל, צבי יקותיאל, י' יוסף כהן, דר' שלמה נצר

מרכז המערכת: יצחק כהן

תרגמו מאנגלית:

צביה נרדי (מאמרים 1, 2, 3)

אסתר גינזבורג (4, 7, 9)

אריה שזר (5, 6)

אירית סיון (8)

ענת ויינריב (10)

©

כל זכויות התרגומים לעברית שמורות למרכז זלמן שזר

Printed in Israel, 1981

ISSN 0333-5062

סדר צילום: דפוס 'דף-הן' בע"מ, ירושלים

תוכן העניינים

- 7 הקדמה
- 9 סטיל רות — ההתיישבות המחודשת של היהודים באנגליה .1
'The Resettlement of the Jews in England in 1656', V.D. Lipman (ed.), *Three Centuries of Anglo-Jewish History*, Cambridge: The Jewish Historical Society of England, 1961, pp. 1–27.
- 23 אדגר ר. סמואל — חמישים השנים הראשונות .2
'The First Fifty Years', *Ibid.*, pp. 27–44.
- 32 סטיל רות — ליקויים ורפורמות בחינוך היהודי באנגליה .3
בתקופת בית-הנובר
'Educational Abuses and Reforms in Hanoverian England', *Mordecai M. Kaplan Jubilee Volume*, New York: The Jewish Theological Seminary of America, 1953, pp. 469–480.
- 40 תומאס ו. פרי — א. המצע הפוליטי באנגליה ערב קבלת 'חוק היהודים' .4
ב. משמעותה של המחלוקת סביב 'חוק היהודים'
a. 'The Political Scene of the Early 1750's';
b. 'The Passage of the Jew Bill and the Origins of the Public Clamor', *Public Opinion, Propaganda and Politics in Eighteenth Century England*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1962, pp. 37–71; 177–186.
- 64 ישראל פיינשטיין — השקפת יהודי אנגליה בעת המאבק .5
לאמנסיפציה (1858–1828)
'Anglo-Jewish Opinion during the Struggle for Emancipation', *Transactions of the Jewish Historical Society of England*, Vol. XX (1964), pp. 113–143.
- 85 ויויאן ד. ליפמן — התגבשות המוסדות 1870–1850 .6
'Consolidation of Institutions 1850–1870', *Social History of the Jews in England 1850–1950*, London: C.A. Watts and Company, 1954, pp. 41–64.

7. ביל ויליאמס – מקומם של יהודי מנצ'סטר בעירם וביהדות אנגליה
The Making of Manchester Jewry 1740–1875, Manchester:
 Manchester University Press, 1976, pp. 327–340.
8. וויאן ד. ליפמן – הקהילה האנגלו-יהודית בחברה הויקטוריאנית
 'The Anglo-Jewish Community in Victorian England', D. Noy and
 I. Ben-Ami (ed.), *Studies in Cultural Life of the Jews in England*,
 Jerusalem: Magnes Press, 1975, pp. 151–164.
9. אריה גרטנר – המהגר היהודי באנגליה בשנים 1870–1914
 א. זרם ההגירה; ב. מקצועות ישנים בסביבה חדשה
 a. 'The Flow of Immigration', b. 'Old Trades in New Setting', *The
 Jewish Immigrant in England, 1870–1914*, 2nd ed., London: Simon
 Publishers, 1973, pp. 24–57; 100–141.
10. סטיוארט א. כהן – כיבושה של קהילה? – הציונים וועד שליחי
 הקהילות היהודיות בבריטניה' ב-1917
 'The Conquest of a Community? The Zionists and the Board of
 Deputies in 1917', *The Jewish Journal of Sociology*, Vol. XIX (1977),
 pp. 157–184.
11. ארנסט קראוס – 'הקהילה היהודית בלידס'
 בתפוצות הגולה, 21 (1962), עמ' 24–36.

הקדמה

ההיסטוריה הייחודית של יהדות בריטניה בעת החדשה – אשר פותחת בשנים 1655–1657, עם חזרתה הפומבית ליהדות של קבוצת אנוסים בלונדון ושליחותו מאמשטרדם של רבי מנשה בן ישראל – ידועה אך מעט לקורא העברי. לקט זה, שכל מאמריו – פרט לאחד – תורגמו ממקורם האנגלי, בא למלא את החסר. מבין כל הקהילות היהודיות שבאירופה, זו שבאנגליה היא היחידה שבה החופש שזכו לו היהודים – חופש שהושג לא בסערת מהפכה כי אם בהדרגה ובמשך למעלה ממאה שנה – מעולם לא בוטל ולא צומצם עקב כיבוש זר או בעקבות ריאקציה אנטישמית. היהדות הבריטית, בדומה ליהדות של צפון אמריקה ודרומה, עברה שינויים פנימיים והתרחבות מספרית גדולה עם בואם של המוני מהגרים יהודיים ממזרח-אירופה, בשלהי המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20. היהדות הבריטית מקיימת מזה דורות ארגון קהילתי מסודר והיהודים היו ידועים כנאמנותם למסורת היהודית, אף-כי חיי הדת והתרבות לא הגיעו לעומק רוחני. בגלל היקפה העולמי של האימפריה הבריטית עד מלחמת-העולם השנייה, ניתנה ליהודי בריטניה האפשרות לפעול בזירה הבינלאומית למען כלל ישראל, והם ניצלו את האפשרויות שנוצרו בארצות השונות, בכלל זה למען היישוב הארצישראלי, בייחוד בתקופת המנדט.

ההערות למאמרים הובאו כאן במקורן האנגלי, זאת משום שעיקרן הוא ציון מראי-מקומות של פרסומים באנגלית וציונים ביבליוגרפיים שיש להביאם כנתינתם במקורם האנגלי. יוצא מכלל זה הוא מאמרו של י' פיינשטיין, שהערותיו תורגמו לעברית בהיותן כוללות תוספות ענייניות בהיקף ניכר.

תודתנו נתונה בזה למורלים ולמחברים שבאדיבותם נתאפשר למרכז זלמן שזר לתרגם את המאמרים שבקובץ ולהוציאם לאור. מאמרים 1, 2 ו-5 לקוחים מתוך פרסומי הגוף המרכזי לחקר תולדות יהודי אנגליה – The Jewish Historical Society of England – ואנו מודים לחברה זו במיוחד על הרשות לפרסם את המאמרים בעברית.

כמו-כן אנו מודים לקתדרה להיסטוריה של יהודי אירופה ע"ש משפחת אברהם ואדיטה שפיגל שבאוניברסיטת תל-אביב ולקרן-הנאמנות לזכר ססיל רות (Cecil Roth Trust) בלונדון על סיועם האדיב בהוצאה לאור של ספר זה. אני גם מודה לעובדי מרכז זלמן שזר ובייחוד ליצחק כהן, אשר טרח ללא לאות בהתקנת הספר לדפוס. תודה אחרונה לדפוס 'דף-חן' על המלאכה הנאה.

תודתנו נתונה למו"לים הבאים:

- The Jewish Historical Society of England (מאמרים 1, 2, 5)
- The Jewish Theological Seminary of America (מאמר 3)
- Harvard University Press (מאמר 4)
- Pitman Publishing Limited (מאמר 6)
- Manchester University Press (מאמר 7)
- הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית (מאמר 8)
- The World Jewish Congress (מאמר 10)
- המחלקה לארגון ולהסברה של ההסתדרות הציונית העולמית (מאמר 11)

תולדותיה של יהדות אנגליה בעת החדשה פותחות בפרשה הדרמטית של ההתיישבות מחדש (Resettlement) בימי המהפכה האנגלית, באמצע המאה השבע־עשרה. משמעותה היתה הפיכת קבוצת האנוסים החצי־חשאית לקהילה יהודית מפורשת וחוקית. מעורבים בפרשה היו נושאי דת ומסחר, סובלנות דתית וציפיות משיחיות, ואישים דגולים ובראשם רבי מנשה בן ישראל מאמשטרדם ומושל אנגליה אוליבר קרומבל. את הפרשה מסכם גדול ההיסטוריונים של יהדות אנגליה, סָסִיל (בצלאל) רוֹת (1899–1970). הוא גורס, ובהתלהבות, שאכן הוצא צו מפורש להתיר ליהודים להתיישב באנגליה, בניגוד לדעה המקובלת כי ניתן להם להתיישב רק בצנעה ובאורח בלתי־מפורש. רוֹת מנסה להוכיח כי הצו היה רשום בעמוד מסוים בפנקס ועד המדינה; עמוד זה נקרע מתוכו והושמד לפני דורות. טענתו לא נתקבלה עד כה, אך גם לא נדחתה.

ססיל רוֹת

ההתיישבות המחודשת של היהודים באנגליה

נתבקשתי לפתוח סדרת הרצאות זו, כמלואת יוכל השלוש־מאות להתיישבות המחודשת של היהודים באנגליה, בתיאור התהליך שהביא לכך. כאשר נענית להזמנה זו, סברתי שלא אוכל להביא בפניכם אלא תמצית של אותן עובדות מוכרות, עליהן חוזרים ההיסטוריונים שנים כה רבות, שהרי קשה היה לי להניח שאוכל להשמיע חדשות בנושא שכה הרבה מלומדים עסקו בו בפירוט רב כל כך. אולם לתדהמתי הרבה נתקלתי במידע חדש ומרתק, והודות לו חצטייר נקודת־השיא של סיפורי באור חדש במהותו ובגיוון דרמטי – ואף מלודרמטי – שאח קיומם לא יכולנו לשער עד כה. בהרצאה זו אוכל למסור לראשונה את הנסיבות שבהן החירה ב־25 ביוני 1656 (תאריך זה ניתן לקבוע היום ללא עוררין) 'מועצת המדינה' ליהדות להתקיים בארץ זו, ואף להתוות את המשכם האפוף מסתורין, שלא נמצא לו הסבר עד עתה. שומה עלי לקחתכם עימי למירדף מרגש ומסובך. ועם זאת ראוי לפתוח בתיאור הרקע של התהליך הראשוני. רקע זה מוכר פחות או יותר, ותמצאו בו רק נקודות חידוש מעטות הנוגעות לכמה פרטים.

במסגרת זו אין צורך לנסות לסכם את מאורעות 'ימי־הביניים' בהיסטוריה של יהדות אנגליה. בידיעותינו על תקופה זו שבין הגירוש לשיבה, חלה מהפיכה גמורה הודות לתגליות המרשימות של העשורים האחרונים. די אם נאמר בקצרה, כי היהודי לא היה זר גמור בארץ זו באף שלב משלביה של התקופה. 'בית המתנצרים' (Domus Conversorum) של לונדון נמצאו תמיד כמה מומרים יהודים, ומחוץ לבית זה ידוע על רופאים, על סוחרים ועל

הרפחקנים כודדים, ששמרו על גחלת הקשר הקלוש והספורארי שבין אנגליה לבין העם היהודי. דברים אלה אמורים בעיקר לגבי התקופה שלאחר אסונם הסופי של יהודי חצי-האי האיברי – הגירוש מספרד כ-1492, ואחריו – ההמרה מאונס בפורטוגל כ-1497. דור לאחר מכן נודעו צאצאיהם של קורבנות התהליך הזה ככל אירופה – אלה הם "הנוצרים החדשים"; חלקם סוחרים, קתולים למראית עין, שנאחזו בהזדמנות הראשונה לעזוב את ארץ מולדתם ולהתיישב באזור אחר, שבו יהיו מוכרים פחות ויוכלו לנהל חיים באי-מפריע ואולי אף לקיים כמה ממצוות דת אבותיהם. אנשים אלה, המכונים אנוסים, העניקו גוון מיוחד לכל תולדות ישראל באירופה במשך מאה או מאתיים השנים שלאחר הגירוש. עלינו לדון, איפוא, בשיבת היהודים לאנגליה על רקע דבריימי האנוסים.

מן העשור השלישי של המאה השש-עשרה ואילך, נמצאה כלונדון (ולזמן מה אף בכריסטול) מושבה משגשגת של אנוסים, שאנשיה נבדלו זה מזה במידת דבקתם ביהדות, אך נכללה בה לפחות משפחה אחת שעלה בידה להתמיד בנאמנותה למסורת ישראל במשך כמה דורות. הקמת קהילה יהודית פתוחה ומוכרת כאמשטרדם, בשנים הראשונות של המאה השבע-עשרה, משכה אליה חלק מקבוצת האנוסים הזאת, אך מאידך העניקה לנוטרים מרכז קבוע להכוונה ולהדרכה. אלא שמושבה זו היתה ארעית ומפילית במהותה. חבריה כאו לאנגליה למטרות מסחר ופנו למקומות אחרים בהתאם לצרכים ולאינטרסים הכלכליים המשתנים. החקירה שנערכה נגדם ב-1609 בצו 'מועצת המלך', כוח המשיכה של אמשטרדם, והמשבר המסחרי החריף במחצית הראשונה של המאה השבע-עשרה – כל אלה גרמו לירידה בכוחה המספרי של הקהילה ובזמן 'מלחמת האזרחים' הגיעה לשפל שלא היה כמוהו מאז עליית המלכה אליזבת הראשונה לשלטון.

מאידך, אין כל ספק שהאווירה באנגליה עצמה היתה אוהדת יותר. ההכרות המחודשת עם התנ"ך הביאה את רוב העם האנגלי לתחושת הזדהות עם עמה של 'הכרית הישנה' – שמאבקיו, תהפוכות גורלו ותקוותיו היו בעיניהם אותות מבשרים למאורעות חיים. בנסיבות אלה חלה בהכרח התעוררות-מה במידת ההתעניינות – ואף במידת האהדה – שגילו כלפי היהודים בני זמנם. יתר-על-כן; רעיון הפלורליזם הדתי בקרב האומה האנגלית עלה בהכרח נוכח ריבוי הכיתות הדתיות הנאבקות להכרה. אם ניתן לגלות סובלנות כלפי כיתות נוצריות כה רבות – הקשו כמה פאורטיקנים נועזים מן האגף השמאלי – מדוע אין להחיל עיקרון זה אפילו על קבוצות לא-נוצריות? הלכי מחשבה אלה הביאו בחורף 1648/9 לניסיון ראוי לציון להנהיג סובלנות דתית אוניברסלית לכל באנגליה, ומכלל זה לא יוצאו "לא תורכים, לא קתולים, ולא יהודים". בעיקר כלטו תומכי הקבוצה האחרונה – מספר אנשים, כפטיסטים כרוכם – שהשתדלו במיוחד למען העניין היהודי. אולם בסופו-של-דבר זכו רק אלה ש"יצהירו על אמונתם באלוהים באמצעות ישו" להבטחת זכויותיהם הדתיות. שהרי הגניוס הבריטי דחה אוטומטית הצהרות עקרוניות, והיה מן הראוי להמתין זמן מה, עד שאפשר יהיה להעלות זאת כשאלה מעשית ולשקול את ערכה לגופו של עניין.

חוכרת קטנה כשם 'התנצלות למען האומה היהודית המכובדת, וכל בני ישראל' ראויה לציון מיוחד בין כתבי-הבקשה למען היהודים שפורסמו ב-1648/9. מחבר החוכרת הינו פלוני, אדוארד ניקולאס, והוא מונה את הייסורים שסבלה אנגליה כעונש על יחסה הגרוע אל

היהודים בעבר. המחבר מוכיח כי אין לאנגליה תקוה לזכות בברכת האל כמימים ימימה, אם לא תכפר על חטאה זה. אין לדעת מי היה אדוארד ניקולאס זה (החיבור אינו מופיע ברשימת החיבורים שאושרו על-ידי ה-Stationers Company בתקופה זו). יש יסוד כלשהוא להאמין שלפנינו חיבור תעמולתי שנכתב בעידוד יהודים ואולי אפילו על-ידי יהודי¹. ברור שהספר תורגם לספרדית זמן קצר אחר-כך, לצורך הפצה בקרב היהודים כאמשטרדם ובמקומות אחרים, שעליהם היה משאיר כמוכן רושם עמוק. מכל-מקום כמעט שאין להטיל ספק בכך, שהאחראי למבצע זה הינו מנשה בן ישראל, המכונה מגואל דיאס סוארו, אותו רב אמשטרדמי שהצטיין בלמדנות, בחשיכות עצמית ובנטייה לריב. ספרו 'המיישב' (Conciliador) ושאר חיבוריו התאולוגיים בספרדית וברומית הוציאו לו מוניטין כה רב בחוגי המלומדים באירופה, עד כי נחשב ליהודי הייצוגי של דורו. סיפור ידוע מספר כי תשומת-ליבו הוסכה לאנגליה, כאשר שמע מפי אנטוניו דה מונטזינוס — נוסע אנוס ובעל דמיון — כי שרידי עשרת השבטים נתגלו על-ידו בדרום-אמריקה. לחפוצתם השלימה של היהודים, שתחיש את קיבוץ-הגלויות המוכטח, לא חסרה אלא כניסתם לאותו חלק של אירופה, שטרם נמצאו בו — כלומר: לאנגליה.

העדרה של אנגליה מן הגיאוגרפיה היהודית היה, למעשה, ניכר הרבה יותר — קהילות יהודים אנוסים נמצאו אז באמשטרדם ובהמבורג וככמה מן האזורים התלויים בהן, וכן (תוך שמירה על סודיות כלשהיא) בנמליה האטלנטיים של צרפת. לונדון היתה עיר-הנמל הגדולה היחידה בצפון אירופה, שלא היתה בה קהילת אנוסים. מאידך, היה צורך חיוני ביותר לפתוח אזורי מקלט נרחבים ככל האפשר להתיישבות היהודים. מנשה רכש אהדה ליהודי מזרח אירופה, אף זכר את ייסוריהם הנוראים במהלך המרד האכזרי של הקוזקים בפולנים בשנת ת"ח-ת"ט. אולם עיקר תשומת-ליבו היה נתון לקורבנם המתמשך של המקורבים לו ביותר — לקידושהשם של אנוסי פורטוגל. תקוות לעידן של סובלנות רבה יותר או, לפחות, לריסון פעולות האינקוויזיציה, נתעוררו ב-1640, כאשר זכתה פורטוגל בעצמאותה המחודשת בהנהגת 'בית בראגאנזה' (שנסתייע רבות ביוצרים החדשים). תקוות אלה נכזבו, ותחת שלטון השושלת החדשה נערך אוטרודיהפה בלסכוין, אבן-ה, וקוימבירה, שתבעו עוד ועוד קורבנות. מציאת מקומות מקלט נוספים ליוצרים החדשים היתה עתה צורך נואש; אנגליה החלה מצטיירת ליהודי אמשטרדם כאור זה. שיבת היהודים לאנגליה נראתה כאפשרות סבירה, נוכח נפילת משטר המלוכה — שהיה אחראי לסילוקם — והקמת משטר רפובליקאי.

הדיונים בנושא זה עלו על פסים פוליטיים מעשיים הודות לחיבור מיסטי-תיאולוגי ובלתי-מעשי ביותר, פרי עטו של מנשה בן ישראל. זוהי עובדה תמוהה, אך עם-זאת, הולמת לחלוטין את רוח התקופה. כוונתי לחיבור, שיצא לאור ב-1650 במהדורה רומית ובתרגום ספרדי כמעט בעת-ובעונה אחת, ושמו Spes Israel או Esperança de Israel. מנשה בן ישראל קבע את מועד הרפסת הספר בהתאם לידיעות שהגיעו אליו ממקורות שונים, בתגובה על חפוצת הדו"ח של מונטזינוס בקרב חוגים נוצריים. חיבור זה מסר על גילויים, כביכול, של עשרת השבטים בדרום-אמריקה. מנשה הסביר כי אין להחפלא על כך, שהרי עשרת השבטים היו תושביה המקוריים של היבשת החדשה (טענה זו הוכחה באמצעות תצוגה מזהירה של ידענות בלתי-מבוססת). יתר-על-כן; אין זה האזור היחיד שבו אפשר למצוא חלקים

מכודדים של העם העברי. הם מפוזרים בעולם כולו — במקומות אחדים זכו לשלטון-עצמי או אף לעמדות-כוח — כך שאין לדון במצב העם היהודי בכללותו לאור מצבו הירוד במרכיתה של אירופה. 'תר-על-כן; היהודים שומרים על אמונתם העמוקה ב'תקות ישראל' לתחייה ולגאולה לאומית בכל ארצות פוזריהם.

המלומדים האנגליים, שעזמו התכתב מנשה, התענינו בגילוי של מונטזינוס (ובהשקפתו של מנשה בן ישראל עליהם) במידה כזאת, שארגנו את תרגום הספר לאנגלית זמן קצר לאחר הדפסתו, זאת על-ידי הסכם עם Moses Wall "בעל הדעה הרפובליקנית" ומידידו של מילטון. אם איני טועה, היה זה חיבורו הראשון של מנשה שהופיע בשפה מודרנית (להוציא את יצירותיו בספרדית ובפורטוגזית, שנועדו לאנוסים מבני דתו) ואף החיבור היחיד שראה אור בשפה מעין זו בימי חייו. כל אדם משכיל (ולו למחצה) באנגליה של אותם ימים יכול היה להיזקק לטכסט הרומי המקורי, כך שהתרגום משקף את העניין הרב שגילה האנגלי-ירא-השמים מן השורה בנושא זה, כפי שצפה מנשה בצדק. הודות לתרגום זה זכתה אנגליה לראשונה לקשר פורמלי עם רעיון 'תקות ישראל'. התרגום הוקדש לפרלמנט כבית-דין עליון וביקש בצורה מעורפלת כלשהי את "אהדתו ורצונו הטוב" למען עם היהודים "המפוזר עתה בכל קצוות תבל".

הספר נחל הצלחה ספרותית ברורה בלבושו האנגלי. שלוש מהדורות ראו אור תוך שלוש שנים ומכול פרסומים הופיע בעקבותיהן. סיר אדוארד ספנסר, אביר מחוז מידלסקס, קיבל את רעיונותיו המעורפלים של בן ישראל ברצינות, וכחבר הגוף שאליו הוקדש החיבור, השיב ב'איגרת אל המלומד מנשה בן ישראל, בתשובה לאיגרתו המוקדשת לפרלמנט'. כחיבור זה הציע תנאים אפשריים (בלתי-מעשיים עד כדי גיחוך) להתרת יישובם של היהודים באנגליה. כך עלתה שאלת שיבת היהודים לאנגליה לדיון רציני, כשהרכ ההולנדי, בעל החשיבות העצמית, מכהן כרצון כדובר הצד היהודי.

בהתאם לאופיו, חש עתה מנשה כורח תאולוגי-מסתורי ופרשני לכוון חשומת-לב מיוחדת לאנגליה. לפי נבואת דניאל (פרק יב ז) תבוא גאולת ישראל רק עם תום פיזורם; על-פי רמז בספר דברים (כח סד) יגיעו פוזריהם "מקצה הארץ ועד קצה הארץ", ואילו הסופרים היהודים כימי-הביניים כינו את אנגליה כמונח זה עצמו 'קצה הארץ' (מתוך הבנה מוטעית של השם Angle-terre). לפני קבלתם הפורמלית של היהודים ל'קצה הארץ', לא תיתכן, אפוא, התשועה המשיחית, ואין לצפות להגשמת 'תקות ישראל'. שיכתם של היהודים לאנגליה הינה, אפוא, בעלת חשיבות קוסמית, ומנשה החל רואה עצמו כמכשיר ההשגחה העליונה להשגת ייעוד זה.

בראשית 1651 הגיעה להולנד משלחת אנגלית בראשותו של השופט העליון אוליבר סנט' ג'ון, מנאמניה המובהקים של הרפובליקה, כמטרה לכפות על ההולנדים כריתת ברית עם אנגליה. ג'ון טרלו, מזכיר המשלחת, ביקש לערוך הכרות עם מנשה, ניהל עימו מספר שיחות והיה לאחד מידידיו הנאמנים ביותר מאז ואילך. נראה כי יעץ לו להעמיד את הנושא על בסיס פורמלי על-ידי פנייה ישירה ל'מועצת המדינה'. בעקבות יוזמה זו הוגשה פטיציה, שנוסחה אבד לנו, אך יש לשער שכללה בקשה מפורשת כי היהודים ייקראו לשוב לאנגליה. ב-10 באוקטובר 1651 מינתה 'מועצת המדינה' ועדה בעלת השפעה לרון בבקשה (אחד מחבריה היה אוליבר קרומבל או Lord General). נראה כי הוועדה המליצה לפתוח במשא-ומתן על

נושא זה. מנשה נמלא חדווה יתירה ודיווח למנהיגי הקהילה היהודית באמשטרדם על תוצאה מבטיחה זו. הללו סברו כי מוטב להעמיד את הדברים על בסיס מהוגן, ולשם כך יש לבקש מ'אסיפת המעמדות' ההולנדית רשות לנהל משא-ומתן עם אנגליה על הסדר התיישבות ומסחר, הדומה לזה שממנו נהנים יהודי הולנד. אלא שהשעה לא היתה מתאימה לכך. היחסים בין אנגליה להולנד הגיעו כמעט עד משבר, ו'אסיפת המעמדות' ההולנדית השיבה בנימה עוקצנית, כי אינה רואה סיבה כלשהיא לשנות את מדיניותה². עוד לפני שהספיק מנשה לצאת ללונדון, פרצה מלחמה של ממש בין שתי המדינות, והעניין נדחה, אך הוסיף לעמוד בראש מעייניו. אך נודע בארצות השפלה דבר עליית הפרלמנט של Barebone כיולי 1653, פנה מנשה בן ישראל אל הגוף החדש באותה רוח. פטיציה דומה הוגשה ב'נסטמינסטר' על-ידי פלוני, סמיואל ה'רינג. הכית הן בהצעה לסדר-היום, לפיה 'יתקבלו היהודים ויוכלו לסחור כמקובל בהולנד'. שלושת 'הגנרלים של הצי' גילו, כמוכן, התעניינות בכל תוכנית העשויה להשפיע לטובה על הספנות ועל סחר-החוץ של אנגליה, וכפי שנמסר הגיעה מידת התעניינותם בתוכנית זו לידי הגשת פטיציה בזכותה. בשישה-עשר בספטמבר קיבל מנשה בשנית אישור כניסה לאנגליה; התקדמותו הרבה בסידורי הנסיעה ניכרת מכך שכמרוצח החדש הבא חתם על יפוי-כוח, שבו הסמיך את אחד מבניו לפעול בשמו בעת ה'עדרו'. התקוות גאו שוב. בעלי המחלוקת באנגליה לא איחרו לנצל הזדמנות זו, כפי שנלמד מפרסום חוברת סטירית בשם 'חוק לקבלת היהודים לאנגליה, ועימו סידור לגירוש תומכי המלוכה'³.

אולם ב-9 בנובמבר נקרא מנשה אל הנהגת קהילת אמשטרדם, שהודיעה לו כי אינה רואה את הגשמת תוכניתו בעין-יפה, נוכח מצב המלחמה השורר בין שתי הארצות, וכי אם ייסע לאנגליה, יהיה זה על אחריותו שלו. אי-לכך שינה את דעתו והבטיח להישאר באמשטרדם ולשרת את הקהילה באותם תנאים ששירתה בעבר⁴.

מקומו בניהול המשא-ומתן עם הממשלה האנגלית נתפס זמנית על-ידי אדם כעל גישה שונה ומעשית במהותה. מדובר בסוחר האנוס מנואל מרטינס דורמידו (שלא היה גיסו של מנשה, כפי שמקובל לטעות), שירד מנכסיו בעקבות כיבושה המחודש של ברזיל בידי הפורטוגזים. כיבוש זה, שהחל זמן קצר לפני כן, שלל מן האנוסים מקום מקלט פוטנציאלי נוסף והחמיר את בעיית הפליט האנוס. בהולנד הצטרף אליו בנו של מנשה, שמואל סוּאָרו, שפעל כנציג אביו. דורמידו הגיש שתי פטיציות ב-3 בנובמבר 1654, מייד אחר הגיעו ללונדון. באחת מהן סיפר את סיפורו האישי וביקש עזרה דיפלומטית שתסייע לו להשיב את הונו האבוד מידי הפורטוגזים. הפטיציה השנייה פתחה בתיאור חי של שלטון העריצות של האינקוויזיציה (שנועד להקפיא את הדם הפרוטסטנטי של הקוראים) והמשיכה במניין סבלותיהם של האנוסים, בתיאור מנוסתם המתמדת לצפון אירופה ובציון ערכם הפוטנציאלי לכלכלה הלאומית. בתוקף כל אלה, נתבקשה הממשלה לשוב ולקבל את היהודים לאנגליה, "כך שיהיו לתושביה באותו שוויון ובאותן זכויות שמהם נהנים נתיני הארץ".

אוליבר קרוֹמְבֵּל, עתה Lord Protector, גילה נטייה ברורה להתייחס כחיוב אל הבקשות (שהופנו אליו בתוקף תפקידו החדש). נטייה זו לא נבעה רק מן הסובלנות האופיינית לו, אלא גם מכך שהעריך (אולי יתר על המידה) את החשיבות הכלכלית של היהודים וקיווה שיהיו אמצעי נוסף כמערכה על נישול המסחר ההולנדי מבכורתו. יתר-על-

